

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دین و قانون

فصلنامه علمی - ترویجی

دین و قانون

سال دوازدهم، شماره ۴۴

تابستان ۱۴۰۳

شاپا: ۵۵۴۶-۲۴۷۶

اعضای هیئت تحریریه:

- آیت‌الله ابوالقاسم علیدوست ابرقویی (استاد درس حوزه علمیه قم و استاد تمام پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)
- حجت الاسلام والمسلمین محمدجواد ارسطا (استاد حوزه علمیه قم و دانشیار دانشکده‌گان فارابی دانشگاه تهران)
- حجت الاسلام والمسلمین محمد رحمانی زروندی (استاد حوزه علمیه قم و دانشیار جامعه المصطفی العالمیه)
- حجت الاسلام والمسلمین حسنعلی علی اکبریان (استاد درس حوزه علمیه قم و دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)
- دکتر محمدعلی حاجی ده‌آبادی (دانشیار دانشگاه قم)
- دکتر محمدمهدی مقدادی (دانشیار دانشگاه مفید قم)

نمایه شده در پایگاه‌های:

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام
بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)
پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags)
پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir)

نشانی: قم، خیابان سمیه، بیست متری شهید رجائی، پلاک ۷۸

کد پستی: ۳۷۱۵۸۱۶۴۴۱

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۲۱۳۲

دورنگار: ۰۲۵-۳۷۷۳۳۸۸۱

سامانه فصلنامه: <https://qjrl.parliran.ir>

پست الکترونیک: dinvaqanoon@parliran.ir

قیمت: ۱۰۰۰۰۰۰ ریال

صاحب امتیاز:

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی

مدیر مسئول:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر علی نهایندی

سر دبیر:

دکتر محمود حکمت‌نیا

مدیر داخلی:

محمد موحد

دبیر تخصصی:

محمدمهدی سعیدی

مسئول سایت مجله:

محمد فقیه

مترجم انگلیسی و عربی:

محمدمهدی سعیدی

ویراستار ادبی:

جعفر مروّجی

صفحه آرا:

فاطمه سعادت آگاه

طراح جلد:

حمیدرضا پورحسین

اهداف و رسالت‌های مجله

فصلنامه علمی ترویجی «دین و قانون» به‌عنوان یکی از نشریات تخصصی مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی، با هدف ایجاد پیوندی عمیق، علمی و کاربردی میان حوزه‌های فقه و قانون تأسیس شده است. این فصلنامه، با تکیه بر آموزه‌های دینی و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها، در تلاش است تا نقشی موثر در نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران ایفا نماید. در این راستا، اهداف و رسالت‌های اصلی فصلنامه به شرح زیر تدوین شده است:

اهداف فصلنامه

۱. تعمیق ارتباط میان دین و قانون:
فصلنامه در تلاش است تا با ارائه مقالات علمی، پژوهشی و تحلیلی، به شناخت بهتر و دقیق‌تر از تعامل میان دین و قانون بپردازد و زمینه‌ساز تقویت این ارتباط در نظام حقوقی و تقنینی کشور شود.
۲. ارتقای کیفیت قانون‌گذاری با محوریت فقه:
یکی از اهداف اصلی این نشریه، بازخوانی و تبیین ظرفیت‌های فقهی برای پاسخ‌گویی به نیازهای تقنینی و اجتماعی معاصر است. فصلنامه می‌کوشد تا با معرفی راهکارهای عملی مبتنی بر اجتهاد پویا، به قانون‌گذاری دقیق‌تر و کارآمدتر کمک کند.
۳. ایجاد بستر تعامل میان فقها و قانونگذاران:
فصلنامه «دین و قانون» به دنبال ایجاد فضایی برای هم‌اندیشی و گفت‌وگو میان فقها، حقوقدانان، اندیشمندان و قانونگذاران است تا با تبادل ایده‌ها و دیدگاه‌ها، زمینه رشد علمی در این حوزه را فراهم سازد.
۴. پاسخ به چالش‌های حقوقی و اجتماعی:
این نشریه با تمرکز بر چالش‌های نوپدید در عرصه‌های تقنین و اجرا، به دنبال ارائه پاسخ‌های مبتنی بر شریعت اسلامی است و در عین حال به اقتضائات و نیازهای معاصر جامعه توجه دارد.
۵. ارتقای مطالعات تطبیقی و مقارن:
فصلنامه به بررسی تطبیقی میان فقه و حقوق و نیز مقایسه آموزه‌های فقه شیعه و اهل سنت پرداخته و زمینه بهره‌گیری از ظرفیت‌های متنوع فقه اسلامی را در نظام قانون‌گذاری فراهم می‌آورد.

رسالت‌های فصلنامه

۱. تبیین اصول و قواعد فقه معطوف به قانون:

یکی از رسالت‌های محوری این فصلنامه، تدوین و تبیین اصول و قواعد فقهی است که می‌تواند به‌طور مستقیم در تدوین قوانین مورد استفاده قرار گیرد. این امر به معنای استنباط احکام شریعت با در نظر گرفتن الزامات تقنینی و نیازهای جامعه است.

۲. انعکاس دغدغه‌های فقهی مرتبط با قوانین موضوعه:

فصلنامه تلاش می‌کند تا با بازخوانی و نقد قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی از منظر فقهی، به بهبود و ارتقای هماهنگی میان قوانین موضوعه و مبانی شریعت اسلامی کمک کند.

۳. ایجاد ادبیات علمی در حوزه رابطه دین و قانون:

فصلنامه در صدد است تا با چاپ مقالات پژوهشی، ادبیات علمی و مفهومی در زمینه تعامل دین و قانون را تقویت کرده و مسیرهای جدیدی را برای پژوهش در این حوزه بگشاید.

۴. پاسخ به نیازهای تقنینی در عرصه‌های نوظهور:

با توجه به تحولات سریع در عرصه‌های فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فناوری، فصلنامه «دین و قانون» تلاش می‌کند تا به مسائل نوپدید از منظر فقهی و حقوقی پرداخته و راه‌حل‌های عملی و قانونی ارائه نماید.

۵. ارتقای آگاهی عمومی در زمینه حقوق اسلامی:

فصلنامه علاوه بر تمرکز بر پژوهش‌های تخصصی، در تلاش است تا به گسترش آگاهی عمومی در زمینه اصول و مبانی حقوق اسلامی و نقش آن در زندگی اجتماعی و نظام قانون‌گذاری کمک کند.

۶. تقویت همکاری‌های بین‌المللی:

با هدف گسترش ارتباطات علمی، فصلنامه به بررسی نظام‌های حقوقی کشورهای اسلامی و استفاده از تجربیات آن‌ها در تطبیق فقه با نیازهای تقنینی پرداخته و زمینه‌ساز همگرایی در عرصه فقه و حقوق می‌شود.

چشم‌انداز فصلنامه

فصلنامه «دین و قانون» در تلاش است تا در آینده به‌عنوان یکی از مرجع‌های اصلی پژوهش در زمینه تعامل دین و قانون شناخته شود و با ارائه پژوهش‌های کاربردی و نوآورانه، نقشی موثر در تدوین قوانین مبتنی بر شریعت اسلامی و رفع چالش‌های حقوقی ایفا کند.

این اهداف و رسالت‌ها، نقشه راه فصلنامه «دین و قانون» را ترسیم می‌کنند و امید است که با حمایت پژوهشگران، استادان حوزه و دانشگاه و نخبگان علمی، این فصلنامه بتواند به جایگاه شایسته‌ای در عرصه علمی و تقنینی کشور دست یابد.

راهنمای نویسندگان

۱. نشریه «دین و قانون» در پذیرش یا رد و ویرایش علمی و ادبی مقالات آزاد است.
۲. مقالات فرستاده شده نباید قبلاً در جای دیگری ارائه یا منتشر شده و یا همزمان برای انتشار به نشریات دیگر فرستاده شده باشد.
۳. با توجه به اینکه همه مقالات فارسی ابتدا در سامانه «سمیم نور»^۱ شبیه‌یابی می‌شوند، برای تسریع فرایند داوری، بهتر است نویسندگان محترم قبل از فرستادن مقاله، از طریق این سامانه از اصالت مقاله خود مطمئن شوند.
۴. نشریه «دین و قانون» از دریافت مقاله مجدد از نویسندگانی که مقاله دیگری در روند بررسی دارند و هنوز منتشر نشده، معذور است.
۵. نویسندگان باید فقط از طریق بخش «ارسال مقاله» سامانه نشریه برای فرستادن مقاله اقدام کنند. بر مقالاتی که از طریق ایمیل یا نسخه چاپی به دفتر نشریه فرستاده شود، اثری مترتب نخواهد بود.
۶. فصلنامه «دین و قانون» فقط مقالاتی را که حاصل دستاورهای پژوهشی نویسنده و حاوی یافته‌های جدید باشد می‌پذیرد.

شیوه تنظیم مقالات

۱. مقاله به ترتیب شامل: عنوان، چکیده، واژگان کلیدی، مقدمه، متن اصلی (شامل بیان مسأله، پرسش‌ها، روش تحقیق، یافته‌ها و نتیجه‌گیری) و فهرست کامل منابع است.
۲. چکیده مقاله باید حداکثر در دویست کلمه تنظیم گردد که حاوی بیان مسأله، هدف، روش، یافته‌ها و نتیجه‌گیری یافته‌ها باشد.
۳. واژگان کلیدی شامل حداکثر هفت واژه و ترجیحاً برگرفته از اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی موجود باشد.
۴. در صورت امکان، ترجمه انگلیسی و عربی چکیده و واژگان کلیدی به مقدار درج شده در مقاله نیز ضمیمه گردد.
۵. نویسنده مسئول در آثاری که بیش از یک نویسنده دارند، باید حتماً مشخص باشد. عبارت «نویسنده مسئول» باید جلوی نام نویسنده مورد نظر درج شود.
۶. متن مقاله (فارسی و عربی) با قلم Blotus¹³، و متن انگلیسی با Times New Roman¹² تنظیم گردد.

۷. همه توضیحات اضافی و برابر انگلیسی نام‌های خاص یا اصطلاحات در پایین همان صفحه، در پاورقی آورده شود.

۸. شیوه ارجاعات در فصلنامه، به صورت درون‌متنی است و ارجاعات مقاله پس از نقل قول یا مطلب استفاده شده، درون متن و داخل پرانتز به شکل ذیل تنظیم گردد:

الف) منابع فارسی: نام خانوادگی نویسنده، سال نشر، شماره جلد (در صورتی که اثر دارای بیش از یک جلد باشد) و شماره صفحه؛ مثل: (مطهری، ۱۳۸۰: ج ۱، ص ۱۹۴)

ب) منابع لاتین: نام خانوادگی، سال نشر، جلد، صفحه؛ مثل: (Kant, 1998: p.71)

۹. فهرست منابع مورد استفاده، با رعایت ترتیب الفبایی نام خانوادگی نویسندگان، تاریخ انتشار و عنوان اثر به شکل ذیل در آخر مقاله درج شود.

الف) کتاب:

- کتاب‌های با یک نویسنده: نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). نام کتاب (*Italic*) (شماره مجلدات مورد استفاده). نام مترجم (در صورت وجود). نوبت چاپ (برای چاپ‌های دوم به بعد). محل انتشار: ناشر.

ب) مقاله:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». عنوان نشریه (*Italic*)، شماره دوره (شماره مجله)، شماره صفحات.

ج) مقالات ارائه شده در سمینار یا همایش:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». در: نام خانوادگی، نام گردآورنده مجموعه مقالات. عنوان کتاب (*Italic*) (صفحات مقاله). محل نشر: ناشر.

د) مدخل واژه‌نامه، دائرةالمعارف و دیگر مراجع مشابه، مانند مقالات همایش یا مجموعه مقالات تنظیم شود.
Ao, C. (1971) "Definition". In: Encyclopedia Britannica (P.173-174). USA: William Benton.

ه) منابع اینترنتی:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ). «عنوان مقاله». نام نشریه (*Italic*)، شماره دوره (شماره مجله)، شماره صفحه. بازیابی تاریخ دسترسی، از URL صفحه اینترنتی.

سخن مدیر مسئول

در جهان امروز که پیچیدگی روابط اجتماعی و اقتصادی، قانون‌گذاری را به یکی از ستون‌های اصلی حکمرانی تبدیل کرده است، نمی‌توان نقش فقه و شریعت اسلامی را به‌عنوان پشتوانه فکری و معنوی نظام تقنینی نادیده گرفت. قانون، به‌عنوان ابزار تنظیم روابط اجتماعی، زمانی می‌تواند کارآمد و مؤثر باشد که از منابع اصیل و اصولی، همچون فقه اسلامی، تغذیه شود. این ارتباط میان قانون و فقه نه تنها یک نیاز نظری، بلکه ضرورتی عملی برای دستیابی به عدالت اجتماعی، نظم عمومی و حکمرانی مطلوب در یک نظام اسلامی است.

فقه اسلامی با انعطاف‌پذیری و ظرفیت بالای خود، توانسته است در طول تاریخ، پاسخی متناسب با نیازهای جوامع اسلامی ارائه دهد. این ظرفیت، به‌ویژه در عرصه قانون‌گذاری، می‌تواند به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی برای پاسخگویی به مسائل نوپدید و تدوین قوانینی مبتنی بر عدالت و مصلحت عمومی مورد استفاده قرار گیرد. با این حال، تحقق این هدف نیازمند شناخت دقیق از فقه و اصول آن و نیز تلاشی مشترک میان فقها و قانون‌گذاران است.

فصلنامه «دین و قانون» در راستای این رسالت خطیر، تلاش دارد بستری برای اندیشمندان، پژوهشگران و قانون‌گذاران فراهم آورد تا با بررسی عمیق تعامل میان فقه و قانون، به توسعه نظام تقنینی کشور بر اساس اصول و مبانی شریعت اسلامی کمک نماید. شماره ۴۴ این فصلنامه، با مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی ارزشمند، گامی دیگر در تحقق این هدف برداشته است. در ادامه، مروری بر مقالات این شماره خواهیم داشت:

۱. انعطاف‌پذیری فقه و نقش آن در حکمرانی و قانون‌گذاری

در این مقاله، نویسنده به بررسی ظرفیت‌های فقه اسلامی در ارائه پاسخ‌های منعطف به مسائل مختلف حکمرانی و قانون‌گذاری پرداخته است. نویسنده تأکید دارد که این انعطاف‌پذیری نه تنها به پویایی فقه در پاسخ به مسائل نوین کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز تدوین قوانین متناسب با اقتضائات زمانه می‌شود.

۲. تکالیف الزامیه نمایندگان در مرحله قانون‌گذاری

در این پژوهش، نویسنده به مسئولیت‌ها و تکالیف الزام‌آور نمایندگان مجلس در فرآیند قانون‌گذاری پرداخته است. نویسنده تلاش کرده است تا با استناد به اصول فقهی و حقوقی، چارچوبی برای رفتار نمایندگان در راستای تحقق مصالح عمومی ارائه دهد.

۳. کارکردهای تقنینی مقاصد و مذاق شریعت اسلامی در ساخت مسکن

این مقاله، نویسندگان به بررسی جایگاه مقاصد شریعت و اصول حکمرانی دینی در حوزه ساخت مسکن پرداخته است. نویسندگان تلاش دارند تا نشان دهند چگونه می‌توان با بهره‌گیری از اصول شریعت، نظام ساخت‌وساز را به سمت عدالت اجتماعی و رفاه عمومی هدایت کرد.

۴. حدود مصلحت و نوع مداخلات دولت در نظام اداری

نویسندگان در این مقاله، به بررسی محدوده مصلحت و نوع مداخلات دولت در نظام اداری پرداخته‌اند. مقاله بر این نکته تأکید دارد که هرگونه مداخله دولتی باید در چارچوب مصلحت عمومی و با رعایت اصول شرعی و قانونی انجام شود.

۵. حکم به خسارات بازدارنده، واکنشی قانونی به نقض عامدانه قرارداد

این مقاله، به مطالعه تطبیقی درباره حکم خسارات بازدارنده در نظام‌های حقوقی مختلف از جمله کامن‌لا، رومی-ژرمنی و ایران پرداخته است. نویسندگان همچنین مبانی فقهی این موضوع را بررسی کرده و پیشنهاداتی برای ارتقای نظام حقوقی کشور ارائه داده‌اند.

۶. شرطیت معلوم بودن عوضین در معامله کار و خدمات

نویسندگان در این مقاله به تحلیل شرط معلوم بودن عوضین در معاملات کار و خدمات پرداخته‌اند. مقاله ضمن بررسی مبانی فقهی این شرط، راهکارهایی برای بهبود قراردادهای کاری در نظام حقوقی ایران ارائه کرده است.

این مقالات، هرکدام از زاویه‌ای به موضوعات مرتبط با قانون و فقه پرداخته و تلاش دارند تا ابعاد مغفول این حوزه را روشن سازند. فصلنامه «دین و قانون» همچنان مصمم است تا با انتشار پژوهش‌های تخصصی و کاربردی، به تعمیق تعامل میان فقه و قانون و ارتقای نظام قانون‌گذاری در کشور کمک کند. امید است که این تلاش‌ها بتواند گامی موثر در جهت تحقق اهداف نظام اسلامی و پاسخگویی به نیازهای جامعه معاصر باشد.

فهرست عناوین

انعطاف‌پذیری فقه و نقش آن در حکمرانی و قانونگذاری / ۱۱

اسماعیل آقابابائی بنی

تکالیف الزامیه نمایندگان در مرحله قانونگذاری / ۴۳

محمد متقیان تبریزی

کارکردهای تقنینی مقاصد و مذاق شریعت اسلامی به مثابه اصول حکمرانی دینی

در ساخت مسکن / ۷۱

محمد مهدی سعیدی، علی سعیدی

حدود مصلحت و نوع مداخلات دولت در نظام اداری اسلامی / ۱۰۹

علی آقاپیروز، غلامرضا مظلوم

حکم به خسارات بازدارنده، واکنشی قانونی به نقض عامدانه قرارداد (مطالعه تطبیقی در

نظام کامن‌لا، رومی - ژرمنی، ایران و مبانی فقهی) / ۱۴۱

روح الله رضایی، ابراهیم عبدی پور

شرطیت معلوم بودن عوضین در معامله کار و خدمات / ۱۸۷

زهراسادات سرکشیکیان، سید علی علوی قزوینی

